

Zofia Adamczykowa

„Świat podparty gęsim piórem” –
o monografii poświęconej Karolinie Kusek

Obszerna, ponadtrzystastronicowa książka pod wskazanym powyżej tytułem zaczerpniętym z liryki Karoliny Kusek ukazała się z końcem 2015 roku¹. Tytuł tyleż poetycki, co pomysłowy i trafny. Choćby dlatego, że co najmniej w kilku wierszach poetki pojawia się ów motyw, poczynając od utworów poświęconych Janowi z Czarnolasu, który w ręku *gęsie pióro trzymał*, poprzez poetycką wizję zaprzyjaźnionej z Karoliną Kusek poetki Marianny Bocian, *co szła w ogień (...) / podparta gęsim piórem, / gasząc płomienie łzami i potem (...)*, aż po własne, osobiste wyznania Bohaterki monografii, która zaprasza w swój *świat podparty gęsim piórem* (liryk pt. *Do wnuków*). A jest to świat barwny i bogaty, stopniowo wyłaniający się z kolejnych tomów poetyckich, zazwyczaj dwujęzycznych, w znacznej mierze kierowanych do dzieci, ale też przekraczających ten adres czytelniczy. Liryka wrocławskiej poetki ma charakter refleksyjno-filozoficzny, koncentruje się na wymiarze humanitarnym, jest przepiękna emocjonalnym stosunkiem do całego świata oraz nastawiona na uczuciowe pobudzenie osobowości i estetyzację odbiorcy. Szczególnym obiektem zainteresowania autorki jest dziecko i dzieciństwo, zarówno to szczęśliwe, przepojone miłością i troską dorosłych, jak i skażone smutkiem i zaniedbaniem. Jednakże głębia tej poezji to nie tylko bogactwo tematyczno-ideowe, ale też szczególna sfera estetyzmu, na którą składa się zarówno prostota języka, jak i urozmaicona prozodia oraz skondensowana i oryginalna metaforyka. A przede wszystkim niezwykle łagodny – chciałoby się rzec – elegancki język, po którym, jak się wydaje, można by wiersze poetki intuicyjnie rozpoznać wśród tekstów innych współczesnych twórców dziecięcych.

Autorem monografii, opracowanej z erudycją i wdziękiem, jest Stanisław Grabowski, który opatrzył książkę podtytułem *O życiopisanii Karoliny Kusek* i konsekwentnie splótł w swej relacji oba te wątki: życie poetki i jej pisanie, zadziwiając czytelnika znajomością faktów, zdarzeń ważkich i szczegółów oraz umiejętnością ich kojarzenia i interpretacji. Wykazał się też autor rzetelnym znawstwem liryków Karoliny Kusek,

którymi obficie inkrustuje swój wywód. Tropi wątki osobiste, które dyskretnie dochodzą do głosu w wielu wierszach Kusek. Dokonuje tym samym własnych interpretacji z wykorzystaniem kontekstów, zwłaszcza cennych kontekstów macierzystych, co pozwala niejako od nowa i pełniej odczytać poszczególne teksty. Ale też respektuje autor monografii dotychczasowe oceny naukowe i krytycznoliterackie twórczości Karoliny Kusek, które przywołuje w licznych cytacjach oraz skrupulatnie odnotowuje w wykazie bibliograficznym zamieszczonym na końcu książki. Niewątpliwie najpełniejsze dotychczas opracowanie dorobku literackiego poetki stanowi starannie wydana księga jubileuszowa pt. *Twórczość poetycka i sceniczna Karoliny Kusek dla dzieci* (2010)², która mieści się w przyjętych kanonach tego typu publikacji i obejmuje ponad dwadzieścia rozpraw przygotowanych na jubileusz poetki przez badaczy wywodzących się z różnych ośrodków naukowych. Dążąc do prawdy obiektywnej, stara się autor monografii nie pominąć żadnych znaczących sądów dotyczących warsztatu poetyckiego wrocławskiej poetki, toteż uwzględnia zarówno druki zwarte, szkice i rozprawy, jak i liczne wstępy, wprowadzenia i posłowia zamieszczane w wydawanych kolejno tomach poetyckich Kusek. Opracowanie tej publikacji wymagało zatem nie tylko doskonałej znajomości przedmiotu badań, rozpoznania archiwaliów i dociekliwości interpretacyjnej, ale też dużej rzetelności i sporego wysiłku badawczego.

Warto zwrócić uwagę na technikę pisarską, jaką przyjął autor tej monografii. Widoczna jest tu rzadka umiejętność (talent?) łączenia dwóch – z pozoru wykluczających się – ujęć metodologicznych. Z jednej strony jest to rzetelne opracowanie badawcze o szeroko rozbudowanych kontekstach literackich, historycznych, historycznoliterackich, kulturowych, socjologicznych, a nawet politycznych, które autor monografii przywołuje swobodnie, z drugiej zaś – niezwykle ciepła, miejscami wręcz wzruszająca opowieść, z której wyłania się barwna sylwetka poetki-kresowianki, poetki-społeczniczki, poetki pochylonej ku ludziom (dzieciom) i światu, wiernej raz przyjętej drodze twórczej. Z jednej strony znajdziemy w tej książce bogactwo liryki Karoliny Kusek i działań analityczno-interpretacyjnych jej autora, z drugiej – wyłania się osobista płaszczyzna życia poetki, z której rodzi się każdy czyn i każde działanie, zwłaszcza to twórcze. Dodajmy, że *Świat podparty gęsim piórem* to opowieść na tyle poruszająca emocje i wyobraźnię, że może w niej z satysfakcją zanurzyć się zarówno profesjonalny, jak i nieprofesjonalny odbiorca. Warto w tym miejscu

pokusić się o próbkę dość charakterystycznego stylu autora, który snując swój wywód od liryków poetki poczynając do własnego komentarza, bądź też odwrotnie, nierzadko folguje własnej wyobraźni i upoetycznia język, a zatem niejako poddaje się magii słowa poetyckiego Bohaterki swej książki. Dostrzec to można na przykład w następującej relacji (s. 285): *Słyszę jak młoda mama mówi do swojej córeczki: . "Ty jesteś moim słońcem". Rozglądam się wokół. Jest wiosna. Piękna jest wtedy świeża zieleń drzew skąpanych w słońcu i piękne jest błękitne niebo nad nimi. Piękny jest świat. Jak piękne są wiersze z tomu "Ty jesteś moim słońcem" Karoliny Kusek. Są zwyczajne, proste, bez udziwnień, z jasnym przesłaniem. Słowa są w nich tak dobrane, że nie zgrzytają w zębach, nie potyka się na nich nawet niewprawny mały czytelnik (...)*

We wstępie do monografii Stanisław Grabowski deklaruje, że chciałby w tej książce zwrócić uwagę właśnie na takie wartości, jak *przyjaźń, solidarność, szacunek dla starszych, altruizm, którym hołduje pisarka; podkreślić niezmienną postawę twórczej, wskazać, że nowoczesny język poetycki, którym się posługuje, podporządkowany jest głównie Dziecku i Dzieciństwu*³. Trudno nie przyznać autorowi racji, gdyż są to naczelné wartości poezji Karoliny Kusek wynikające z jedności jej postawy twórczej. I czyni to autor monografii konsekwentnie, ulegając – jak widać – nawet stylistyce przyjętej przez Karolinę Kusek, która zwykła w swych wierszach stosować wielkie litery dla zaakcentowania wagi takich kategorii, jak „dziecko” i „dzieciństwo”. W kolejnych kilkunastu rozdziałach poddaje Stanisław Grabowski refleksji analityczno-interpretacyjnej zarówno wczesne tomiki przeznaczone dla dzieci, jak i późniejsze tomy poetyckie Kusek, które przekraczają znacznie ten adres czytelniczy. Sytuuje je na szerszym tle literackim i pozaliterackim, wskazuje elementy genezy, szuka myśli przewodniej, odczytuje przesłania, a nawet odnosi się do elementów polityki kulturalnej. Dziecięce wiersze poetki dostrzega w kontekście współczesnej i dawnej literatury dziecięcej, co stanowi element waloryzacji jej dorobku twórczego.

Omawia też autor monografii wielostronną działalność społeczno-kulturalną Karoliny Kusek, która obejmuje między innymi kontakty ze szkołami, bibliotekami, spotkania autorskie, uczestnictwo w jury konkursów poetyckich i inne. Znajdziemy też w książce barwne materiały wydobyte z archiwum pisarki, jak na przykład wypowiedzi dzieci na temat domniemanego wyglądu poetki zebrane po lekcji przeprowadzonej wokół

tomiku *Z babcią za rękę*. Wywołują one mimowolny uśmiech, kiedy dostrzegamy, jak bardzo tematyka i sens tekstów kształtuje wyobraźnię dzieci, co ujawnia się na przykład w następującej relacji dziewczynki: *Myślę, że pani Karolina Kusek nie jest osobą wysoką, ale i nie niską. Ma około 41 lat, włosy chyba ciemne, oczy zielone i łagodne. Ponieważ dużo spaceruje z wnukami, nosi to, co praktyczne – spodnie i buty na płaskim obcasie*⁴. Rzecz zrozumiała, że tego typu działania lekcyjne musiały doprowadzić dzieci do konfrontacji, czyli do spotkania z poetką.

Warto też zwrócić uwagę na artystyczną okładkę omawianej monografii, wykonaną przez Joannę Hrk, ilustratorkę zarówno tomów poetyckich Karoliny Kusek, jak i innych książek dziecięcych. Stanowi ta okładka celną interpretację klimatu liryki wrocławskiej poetki, którą symbolizują skrzypce niejako zawieszane w przestrzeni bujnych traw. Pierwotne rozumienie liryki to przecież jedność słowa i dźwięku. W przypadku poezji Karoliny Kusek, autorki o wykształceniu muzycznym (klasa skrzypiec) i polonistycznym, pierwiastki muzyczne są wyrazistym elementem jej sztuki poetyckiej. Ujawniają się w wielu lirykach i zadziwiają oryginalnością i głębią metaforyki, jak w wierszu pt. *Skowronek*:

*O świecie
w błękicie
wyklął się skowronek.
Dźwięczna ptasia nutka.
Uskrzydłona grudka...
 Na przebudzenie wiosny
 pierwszy dzwonek.
Bo to na skowronki
ta wiosenna pora.
Rolnik pięciolinie
w polu już wyorał.*

Dopełniają okładkę nadto dwa – podrzędne wobec skrzypiec – elementy: ślimak symbolizujący bogactwo wątków przyrodniczo-krajobrazowych w poezji Karoliny Kusek oraz gęsie pióro – tradycyjny znak pisarstwa.

Prezentowana tu monografia została starannie zredagowana i wydana. Opatrzono ją wykazem bibliograficznym utworów Karoliny Kusek publikowanych w edycjach książkowych w latach 1982 – 2015. Obejmuje

on ponad 30 pozycji. Zamieszczono też obszerny wykaz bibliograficzny opracowań krytycznoliterackich dotyczących twórczości poetki, zawierający ponad 120 pozycji, co dowodzi szerokiego zainteresowania badaczy z różnych ośrodków naukowych twórczością Karoliny Kusek. Sporządzono indeks nazwisk, a książkę zamknięto wkładką fotografii z albumu rodzinnego, co bezsprzecznie przybliży czytelnikom Bohaterkę książki, ale też wytwarza wokół prezentowanych zdarzeń, zjawisk i tekstów pożądaną klimat emocjonalny.

Świat podparty gęsim piórem to książka ważna i cenna. Autor dokonuje w niej prezentacji i oceny bogatej liryki krajobrazowej i refleksyjno-filozoficznej Karoliny Kusek. Zajmuje ona współcześnie znaczące miejsce w polskiej literaturze dziecięcej i otwiera się na świat poprzez liczne tłumaczenia na języki obce, od języka rosyjskiego poczynając, poprzez niemiecki, angielski, aż po chiński. Mimo iż twórczość ta nie jest zamknięta i poetka niewątpliwie niejednokrotnie zaskoczy jeszcze swych czytelników nowymi dokonaniem twórczymi, omawiana tu monografia stanowi swoistą syntezę dorobku literackiego Karoliny Kusek. Gromadzi w niej autor fakty z życia wrocławskiej poetki, objaśnia czynniki sprawcze, daje odbiorcy klucz do odczytania jej liryki i pozwala nad tą liryką pochylić się i nią się zachwycić. Podjęty temat opracował Stanisław Grabowski wnikliwie, wielostronnie, z dużym znawstwem życia i twórczości poetki, z szeroką wiedzą przedmiotową, wreszcie ze swobodnym operowaniem kontekstami oraz... z sercem. Wypada nadto podkreślić konsekwentną koncepcję metodologiczną i dyscyplinę intelektualną autora, którą zapewne niełatwo było zachować przy tak rozległym wywodzie. Publikacja ta ucieszy niewątpliwie wciąż poszerzające się w kraju grono badaczy literatury dziecięcej i zajmie należne jej miejsce w bibliografii przedmiotowej. Jednakże mogą sięgnąć po nią także ci czytelnicy, którzy niekoniecznie są miłośnikami poezji, ale tropią tematy historyczno-kulturowe, gdyż i taki wymiar posiada ta książka skupiona w swej pierwszej warstwie wokół doświadczeń życiowych poetki-kresowianki uwarunkowanych historycznie, co pozwala dostrzec walory pokoleniowe jej losów.

Zważywszy rozmiary omawianej publikacji, nie sposób zakładać, że wydawca ustrzegł się potknięć redakcyjnych czy korektorskich, choć jest ich bardzo niewiele. Z myślą o ewentualnych dalszych wydaniach prezentowanej tu monografii pozwolę sobie wskazać dostrzeżone

nieścistości, które warto w kolejnych edycjach usunąć. I tak: - na s. 70 pojawia się niepoprawna forma gramatyczna „obojga poetek”; na s. 222 należy skorygować cytat z wierszyka Stanisława Jachowicza, tj. zamiast *Wandzia mamy nie słuchała* powinno być *Andzia mamy nie słuchała*; na s. 253 proponuję zaś ponowne odczytanie wiersza bez tytułu, rozpoczynającego się od słów *stał przy filarze dworca kolejowego / poobijany jak gliniany wazon*, gdyż – jak sądzę – nie o dziecku tu mowa. Są to jednak niewiele znaczące drobiazgi.

¹ Stanisław G r a b o w s k i: *Świat podparty gęsim piórem. O życiopisanu Karoliny Kusek*. Okładka i lustr. Joanna Hrk, Warszawa 2015, s. 325 + wkładka albumowa.

² *Twórczość poetycka i sceniczna Karoliny Kusek dla dzieci*. Praca zbiorowa pod redakcją Danuty M u c h y. Łódź 2010, s. 323.

³ Stanisław G r a b o w s k i: *Świat podparty...*, wstęp, s. 6.

⁴ Tamże, s. 101.